

РАДНА ВЕРЗИЈА ЗАКОНА О ЗАШТИТИ УЗБУЊИВАЧА

Пријави корупцију ако смеш!

Министарство правде је понудило апсурдну радну верзију закона о заштити узбуњивача, који од сиротог борца против корупције, пре него што и помисли да пријави неко дело, захтева правно-експертску процену о висини предвиђене казне, а ако погрешни нека му је бог у помоћи — пише **Сандра Петрушић**

Када смо својевремено попуњавали упитник за приступ ЕУ, сачекало нас је питање — како Србија штити своје узбуњиваче. Одговор „никако” није баш оставио утисак, тако да смо добили препоруку да што хитније донесемо закон о њиховој заштити уколико озбиљно мислимо да се позабавимо корупцијом. У међувремену смо добили и владу која је громогласно рекла „да” и у циљу тога нам поклонила Акциони план, Стратегију за борбу против корупције, учестала хапшења и много великих речи. Једино је са законом баш окаснила, али када нам је коначно његов предлог дала на увид, схватили смо да се борци против корупције нису шалили — уз такав закон ће се створити привид да у Србији нема корупције. Јер, неће бити никога да је пријави.

Због тога нам је понуђена верзија у којој се на самом почетку сви потенцијални узбуњивачи превентивно упозоравају да је забрањена злоупотреба узбуњивања, а онда им се ређају одредбе из којих ни правницима није најјасније кад узбуњивач и званично постаје узбуњивач и добија право на заштиту. И да ли уопште икада ико добија. Рецимо, Министарство правде је као предлагач предвидело да узбуњивач може да буде лице које је пријавило корупцију која је кажњива са три и више година затвора, што првенствено отвара питање против које се ми то корупције боримо? „Ако нама сва та кривична дела краћа од три године нису важна, зашто одмах не прогласимо амнестију и растеретимо затворе? То је толико неозбиљно да бих се осећала деградирано покушавајући да нађем смисао у тој одредби”, каже Лидија Вучковић, директор Центра за људска права Ниш.

Међутим, по службеној дужности Агенција за борбу против корупције је принуђена да бар потражи смисао и обавести нас уколико га не нађе. Због тога нам директорка Агенције

ИЛУСТРАЦИЈА ЈУГОСЛАВ ВЛАХОВИЋ

► Татјана Бабић, на питање да ли ће узбуњивачи морати за заврше правни факултет да би знали колика је казна прописана за које дело и шта ће им се догодити уколико погреше па пријаве неко које изискује мању казну, одговара: „Не може се очекивати од узбуњивача да то знају, а и иначе је, нејасно ко је тај који ће пријављено дело правно квалификовати као кривично. Узбуњивачи су, нажалост, будући да им систем не пружа адекватну заштиту, врло често управо принуђени да постану 'правници' како би сами себе заштитили. Уколико би било усвојено овакво законско решење, узбуњивач би, у случају да претрпи одмазду на радном месту, а пријавио је дело које по Кривичном законiku није кажњиво или је запређено казном мањом од три године затвора, могао да тражи заштиту само у радном спору, али се механизам заштите због узбуњивања не би могао применити на њега.”

И то није све. Осим што је узбуњивачу ускраћено право да буде узбуњивач по пристрасном избору “вредне корупције”, ускраћено му је и право да то буде уколико није у радном односу у фирми у којој је открио корупцију. На овај предлог је реаговала Транспарентност Србија, која је „еминентном тиму од чак 20 чланова”, објаснила на примеру бесмисао предложеног: „Запослени у министарству има много веће шансе да сазна за намештену јавну набавку тог министарства него ‘обичан грађанин’. Међутим, за намештање тог посла могу сазнати и запослени у фирми која је добила посао, запослени у фирмама које нису добиле тај посао, као и њихови рођаци, пријатељи, пословни партнери. Сваки од тих грађана може одлучити да случај пријави, и због тога може да буде изложен штетним последицама.”

И, ником ништа.

Засада се истрајало и на свим другим формулацијама које између редова далеко више иду у прилог фирмама, па макар оне

Татјана Бабић

**Узбуњивачи су,
будући да им
систем не пружа
адекватну заштиту,
врло често управо
принуђени да
постану 'правници'
како би сами себе
заштитили**

Од чега штити закон о заштити?

„Тужбом за заштиту због узбуњивања не може се побијати законитост појединачног акта послодавца којим је решавано о правима, обавезама и одговорностима запосленог из радног односа, с обзиром на то да запослени има право на судску заштиту у складу са посебним законом.”, пише у члану 25.

Шта то, значи, објашњава Саша Јанковић: „Да занемаримо образложење коме није место у норми, свако ко је икада дошао у контакт са узбуњивањем зна да се одмазда против узбуњивача у 99 одсто случајева спроводи отказом, премештајем у друго место рада, одузимањем звања, распоређивањем на ниже радно место, незадовољавајућом оценом, прекидом уговора о раду или незакључивањем оправдано очекиваног уговора. Ипак, Министарство правде је начинило радни текст закона којим се узбуњивачи не могу заштитити ни од једног од наведених начина одмазде. У свим случајевима узбуњивања који су доспели до јавности, и у оним који нису, узбуњивачи су претрпели одмазду отказом, премештајем или неком од наведених мера која је садржана у појединачном акту послодавца. Дакле управо актима који се, према одредби радне верзије, не могу побијати тужбом за заштиту због узбуњивања! Од чега се онда Законом штити, и чему уопште закон – остаје мистерија.

биле легло корупције, него узбуњивачима и јавности. Од тога да узбуњивач не сме да обавести јавност ако је нешто оцењено као тајна (а све може да буде тајна по интерним одлукама) до тога да прво мора да буде „унутрашњи узбуњивач”, тј. да корупцију пријави надлежнима у својој фирми икако су у 99,9 одсто случајева баш они лица на која узбуњивач указује. На питање да ли је то смишљено да би руководство имало времена да узбуњивача ућутка на време пре него што прича оде предалеко, Татјана Бабић каже: „Ми смо, нажалост, тек на почетку дугог пута, на којем од садашњег тренутка, у којем се од запосленог очекује да буде лојалан послодавцу по сваку цену, по принципу ‘не можеш да гризеш руку која те храни и да очекујеш да останеш на гозби’, треба да стигнемо до тренутка у којем ће постојати повољнија клима за узбуњиваче. Када говоримо о тзв. унутрашњем узбуњивању, треба имати у виду да су у пракси најчешћи случајеви да је управо руководиоца тај који је на овај или онај начин укључен у корупцију. Због тога је неопходно законом јасно предвидети ситуације у којима узбуњивач има право да ‘прескочи’ тај корак и одмах се обрати споља, органу надлежном да пружа заштиту узбуњивачима. Наше искуство из рада са узбуњивачима говори да и када узбуњивачи укажу руководиоцу на случај корупције, он најчешће одбија да предузме ‘акцију’ и, уместо тога, узбуњивач трпи различите врсте репресалија.”

По тако строгим критеријумима тешко да би се међу досадашњим узбуњивачима, међу којима су многи указали на веома озбиљну корупцију, нашао иједан који би „прошао“ на конкурс Министарства. Али, за њих неће бити надлежно Министарство, чак ни тела којима је то посао у другим земљама као што је то код нас рецимо Агенција или омбудсман, већ суд (то је она институција на којој и бракoразводна парница може да траје 20 го-

дина). А он ће одлуке, бар тако пише у радној верзији, доносити у „разумном року“, шта год то значило.

„Према радној верзији, преостало да штити, Министарство је заузело став да заштиту треба да пружа, и мериторно и привремено – суд. То јесте правно најочигледније решење. Међутим, мора се, у условима садашње мере ефикасности судова у споровима из радних односа, и тога колико су судови и до сада користили, или нису, оно што већ имају на располагању – привремену меру до доношења коначне одлуке, поставити питање колико ће та, искључиво судска, заштита да буде ефикасна. Заштите на папиру и друштво и грађани већ имају превише“, каже омбудсман Саша Јанковић.

Иако је јавна расправа у току тешко је поверовати да ће она нешто битно донети ако имамо у виду веома чудне околности под којима је понуђена верзија уопште рађена. Без

Саша Јанковић

**Министарство
сматра да заштиту
треба да пружа,
и мериторно и
привремено – суд.
Али, заштите на
папиру и друштво
и грађани већ
имају превише**

икаквог ваљаног образложења, тик пре него што је требало да буде усвојен, одбачен је модел који је предложила радна група предвођена Родољубом Шабићем, иако је такав предлог закона добио највише оцено и од европских стручњака, али и од највећег дела институција које су се унутар Србије бавиле узбуњивачима.

„Усвајање предложеног закона би био скандал. Да би закон био квалитетан они који га

пишу би морали да имају увид шта се дешава живим људима. Е, то има Шабићев модел – све на шта смо ми наишли у пракси је сублимирано и ушло у њега“, каже Лидија Вучковић и додаје: „Уместо тога смо добили предлог који иде на што компликованију процедуру да би се смањио број оних који пријављују корупцију, чиме се она заташкава и чини мање видљивом. Уколико бисмо неког заштитили, онда би сви апатични који не чине ништа а нису задовољни, добили жељу нешто да ураде. Можда не одмах, али временом би се покренули.“

Јасно је да покретање апатичних никада није одговарало ниједној власти, али је нејасно зашто се онда уопште улазило у причу о закону. Да, тражи се од нас, ако хоћемо у ЕУ, али не баш било какав закон. Можда би нам прошао лош, али нефункционалан би пре деловао као увреда а не придруживање цивилизацијским вредностима. **НИИ**